

STRUKÁŽ

Speciální výtvarná technika

Strukáž je druh výtvarného grafického zobrazení vznikající jako kresba, malování a obtiskování pomocí fotochemických roztoků (ustalovač, nebo i vývojka) na ploše černobílého světlocitlivého fotografického materiálu, nejčastěji fotografického papíru s RC podložkou (papír oboustranně laminovaný polyetylénem). Tento světoznámý kreativní proces se realizuje v běžném světelném prostředí. Výsledek závisí do jisté míry na náhodě a prakticky jej nelze identicky opakovat. Tato technika může být dále vhodně doplněna například tónováním, kolorováním, viražováním, koláží apod. Strukáž lze též kombinovat s tzv. fotogramem i s postupy zvěšování, resp. kopírování negativu v temné komoře nebo ji lze libovolně upravovat pomocí nástrojů digitálního zpracování obrazu v PC. Tato nestandardní metoda zhotovení obrazu rozvíjí schopnosti lidské tvorivosti, fantazie, asociace apod. Svým akcentem na bezprostřední kreativitu se tato technika stává užitečným výchovným, estetickým i psychologickým doplnkem institucionálního i přirozeného rozvíjení osobnosti člověka.

Stručný postup techniky strukáže:

1. Příprava pomůcek a materiálu:

- černobílé fotografické papíry na RC podložce (snadné a rychlé praní a sušení)- Fomaspeed nebo Fomaspeed Variant.*
- fotochemické lázně pro černobílou fotografii: vývojka a ustalova (popř. roztoky pro dokončovací techniky: tónování, kolorování, virážování - textilní barvy Anilinky, Duha apod.)
- nástroje a pomůcky: min. 3 ks fotografických misek, min. 3 ks fotopinzet, štětce, kreslicí pera, hřebeny, rozprašovač, pipeta, nitný gumový fotováleček atd.
- kontaktní materiály: textilie, provázky, dřevěná, papírová, sablony, listy stromů, případně i vhodné části lidského těla - ruce a chodidla
- pomůcky na sušení fotografií: stírací viskózní houba, fén nebo regulační topné těleso, savá podkladová látka, provázek a kolíčky na prádlo atd.

2. Aplikace chemických roztoků na papír, resp. malování ustalováním:

2.1. Příprava lázně – pro detekci (malování apod.) a finální zpracování. Pracovní roztok vývojky a ustalova se připraví dle návodů uvedených na obalu těchto produktů. Vodní lázeň je možné připravit přímo z kohoutku baterie vodovodního řádu. Tyto roztoky se nalijí nejlépe do fotomisek v potřebném objemu tak, aby bylo možné fotopapír celou plochou do těchto lázní v miskách ponořit; odpovídající objem ustalova (popř. vývojky) se zvlášť připraví pro primární detekci fotopapíru – vlastní kresbu, malbu apod.

2.2. Fotografický papír se vyjme ze svícňového nepropustného obalu a položí se volně na rovnou pracovní plochu (stačí zakrytý nejlépe plastovou fólií – ochrana proti znečištění).***

2.3) Licovou, tzn. emulzní stranu papíru (tmavnoucí při soběním světla) dle naší představy, nápadu či plánu aktivujeme kyselým ustalováním (Fomafix P), resp. rychlou ustalováním (Fomafix), kterým může být i méně vhodné než doporučené v návodu ke zpracování výrobce, nebo zčásti již vyčerpaný či prošlý do datu záruky.***

Způsob aktivace: natírání, resp. malování štětci, stíhání kartáčkem přes sítko (efekt „hvězdné oblohy“, ...), natření kontaktního podkladu a jeho pipetování k emulzi fotopapíru (min. 1 minuta), kresba silnějším, například kaligrafickým perem atd.; zcela ještě nevsáknutý roztok ustalova lze nakládat na papír dále po ostatních částech plochy rozlévat...

2.4. Ustalování se na papírů ponechá:

1. pouze zčásti vsáknout nebo
2. zčásti zaschnout popř.
3. zaschnout zcela (viz kvalitativní rozdíly zejména v úniku tonální plasticity obrazu).

3. Finální tisk a následná úprava

- 3.1. Papír aktivovaný ustalovačem zvláště pokud zvolíme 1. a 2. způsob aplikace je vhodné v další fázi procesu opláchnout octovou nebo obyčejnou vodou zejména z důvodu rychlého znehodnocení vývojky vlivem mísení ustalovače a aplikovaného na papíru s následnou vyvolávací lázní.
- 3.2. Nejlépe neprodleně po tomto oplachu se celý papír ponoří do připravené vývojky (je však možné záměrně smáčet jen část(i) papíru (například v kombinaci aplikace ustalovačem a vývojkou souběžně)).
Pokud není vývojka podstatně více zředěná než v doporučené uživatelské příručce, tak se již za několik vteřin objeví obraz. Často se například vlivem zvýšené aktivace oxidaních produktů vývojky stává, že se ve světlých partiích obrazu vyvolávají různé barevné odstíny (žlutá, oranžová, purpurová apod.). V případě extrémně zředěného roztoku vývojky a její při nízké teplotě proces vyvolání obrazu probíhá pomaleji a dominantní tmavé plochy výše uvedeného postupu jsou nahrazeny barvou šedou, hnědou, resp. světle hnědou, žlutou, hnědou apod. Ještě před tím, než se obraz komplexně vyvolá lze papír z vývojky přemístit do vodní lázně, jež zpomalí, resp. přerušuje inkernání při vyvolávání; vlivem takto nestejnoměrného vyvolání emulzní vrstvy lze docílit efektu „mramorování“ i „žihání“.
- 3.3. Vyvolaný papír se vyjme z vývojky a vloží se na několik vteřin do přerušovací vodní lázně z důvodu odstranění zbytku vyvolávacích látek, čímž se také prodlouží životnost následně ustalující lázně.
- 3.4. Obraz na papíru se standardním způsobem zafixuje ponořením celé plochy papíru do ustalovací lázně.
- 3.5. Po dokonalém ustálení (min. 3 minuty v práškovém kyselém ustalovači Fomafix P) se papír v tekoucí vodě dostane na výpěre (1,5–3 min. u papíru na RC podložce).
- 3.6. Vypraný papír na RC podložce následně usušíme volně na vzduchu za pomoci stírání vody na obrazové straně papíru viskózovou houbou na rovné ploše, například desce stolu pokryté savou textilí a s postupem tepleho

Kromě možných následných barevných úprav (kolorování, vírázování apod.) a digitální reprodukce a postprodukce je možné obrazovou plochu strukčuze také výtvarným způsobem destruovat, resp. do zernatých míst obrazu kokoli vyrvát (viz aktivní grafika), nebo podo sebevice zernalou plochou, resp. emulzí se nachází celoplošná bílá vrstva RC papíru.

- * Tyto světlocitlivé papíry je možné také použít pro standardní fotografický postup kopírování, resp. ztvárnění fotografií z negativní filmové předlohy, například k tvorbě tzv. fotogramů, kombinace těchto technik atp.
- ** Papír lze ještě před vlastní aplikací fotochemikáliemi krátce smotit ve vodní lázni a chvíli nechat okapat a poté postupovat dle výše uvedených instrukcí. Tímto postupem dojde ke změně kontur kresby či malby, připomínajících techniku akvarelu.
- *** Aplikací roztokem u této techniky může být samostatná, nebo i souběžná s ustalovačem také vývojka (Fomatol P apod.); místa, jež jsou detekována roztokem vývojky však zpravidla dosti rychle zernají (u aplikace roztokem ustalovače naopak bledají, ale v místech s menší koncentrací ustalovače nezstanou po následném zpracování ve vývojce bílá, nýbrž našedlá, nahledlá apod., což umocňuje plasticitu a tonální rozsah obrazu). Takto výrazný obraz je možné po přerušení ve vodní lázni již jen zafixovat v ustalovací lázni, nebo ponořit na krátkou dobu do vývojky, kde okolí „vývojkového“ obrazu v závislosti na délce vyvolávání, naední vývojky apod. více či méně rovňžtmaevne.
- **** Fázi procesu vyvolávání je třeba uplatnit vždy, když se kombinuje aplikace pomocí vývojky a zároveň i ustalovače narozdílných, například zčásti společných plochách papíru.

Fotografie a texty: Vítězslav Krejčí